

Ушагларын севимлиси

АББАС Сөһһәт ушаг әдәбијатымызын җарадычылары сырасында фәхри җерләрдән бирини тутур.

Он беш илә җахын мӯәллимлик етмиш шаир ушаг әсәрләри илә көһнә фикирли валидејиләри гәфләт јухусундан ајылтмаға чалышып, вәтән өвладларыны елм кәсб етмәјә, төһсил алмаға руһландырмашыдыр. Сәмими, садә бир дилдә, ојнаг вәзидә гәләмә алдығы ушаг ше'рләри «Дәбистан», «Рәһбәр» вә «Мәктәб» журналларында тез-тез чап едилмиш, дәрсликләрә салыныпшыдыр.

Сөһһәт тә'лим-тәрбијә, әхлаг мәсәләләри илә бағлы олан ше'рләриниң бир нечәсини мәктәб җашына чатмашы ушаглар үчүн җазмышдыр. Белә ше'рләр арасында «Чүчөләр», «Гушлар» хүсусилә фәргләнир. Һәр ики ше'рдә мӯәллиф, балачаларын әһвал-руһијәсинә ујгун һисс вә һәјәчаны өн плана чөкмәшдир. Мисралар бир-биринә үзби вә тәби шәкилдә бағландығындан ушаг ошу хүсуси зөвглә дилләјир, охујур вә тез дә әзбәрләјир.

Доғма дијарын көзәлликләрини тәрәннүм едән «Јаз», «Бағча», «Илк баһар» кими ше'рләрдә конкрет лирик тәһрәманын әһвал-руһијәси илә тәбиәт көзәллији бәдии вәһдәтдә көтүрүлүр.

«Ана вә бала», «Көч» кими ше'рләрдә исә халғ поезијасындан кәләп садәлиик, сәминијәт вардыр.

Вилаваситә мәктәб һәјәтиядан алынмыш ше'рләриндә («Ики ушаг», «Мәктәб шаирди», «Бир мәктәбдә имтаһан»), һабелә «Чәһаләт сәмәрәси җахуд бир јетимни хошбәхтлији» пјесиндә Сөһһәт бир мӯәллим кими чыхыш едәрәк, конкрет мәсәләләри, реал һадисәләри гәләмә алмагла ушаглары елмә, төһсилә чағырыр, мөвчуд мәктәб һәјәтинын бә'зи гүсурларыны көстәрирди. О дејир:

Гој чәһан елм илә пуриур олсуи,
Вәтән о сәјдә мә'мур олсуи.
Сөһһәтин XX әср ушаг

әдәбијатымызын җахшы нүмунәләри кими гижмәтләндирилән ше'рләриндә конкрет ушаг сурәти јохдур, гуманист, аличәнаб, маарифпәрвәр бир мӯәллим—шаирин өзү, мә'нәвијјати вардыр. «Күчә ушағы» ше'риндә анасы диләнчилиик едән, атасы «зинданлар ичрә чан чүрүдән чылпаг, ајағјалын, баш ачыг» бир ушағын һәјәти тәсвир олунур.

«Чәһаләт сәмәрәси җахуд бир јетимни хошбәхтлији» пјеси Азәрбајҗан ушаг драматургијасы тарихиндә ајрыча җер тутур. XX әср Азәрбајҗан һәјәти үчүн тирик бир вәзијјәти чаңландырап бу пјесдә мӯәллиф, истәр падап валидејиләри, истәрсә дә өз-өзләрини рүсвәј едән мәктәбдиләри тәғидә тутмуш, нәчиб, хејирхәһ фәалијәтләриндә мӯәллимләрин гарышына чыхан маняләри көстәришди.

Ушағы дүзкүн тәрбијә етмәк, доғру Јола истигамаәтләндирмәк хүсуси бачарыг, кәркин әмәк, илк нөвбәдә исә мә'нәви сафлыг төләб едир. Тәссүф ки, бә'зи валидејиләр тәрбијәнни өсил манијјәтини ајдын тәсәввүр едә билмирләр. Сөһһәтин «Оғру вә анасы» ше'риндә әхлаг тәрәзимизә видд олан гүсурлардан бири ифша олунур. Марағлы сүжет әсасында җазымыш һәмни әсәрдә шаир, ушаглар дүзкүн тәрбијә верилмәсинин әһәмијјәтини конкрет шәкилдә, мәктәбдиләрин өз һәјәтларындан көтүрүлүмүш әһвалат әсасында көстәрир. Јолдашынын китабыны оғурлајап ушағы анасы вахтында төнбәһ еләмир; ушагда пис сифәтләр кетдикчә артыр. О, чиб кәсир, оғрулар, гулдурлар гошулараг пешәкар оғруја чеврилир. Нәһәјәт, өлә кечиб мәнкәмајә верилир. Ушаг анчаг мәнкәмәдә ајыныр вә дејир:

— Ај һакимләр,
мүгәсирәм, доғрудур,
Һәгигәтдә мәнни аһам оғрудур.
Әввәл дәфә оғурлуға ујаркөн,
Јолдашымдан китаб оғурлајаркән,
Етсә иди аһам мәнни мөзәммәк,

Олмаз идим инди бу нөв бөдбәхт.

Бурада мӯәллиф дидактикаја җер вермир, һадисәни, әһвалаты тәсвир едир, нәтичә чыхармағы охучусунун әһдәсинә гојур.

А. Сөһһәт әхлаг-тәрбијәви фикирләрини бә'зән аллегорик сурәтләр, рәмзләр вә ситәсилә ифадә етмишдир. Дөврүнүн тә'лим-тәрбијә мәсәләләри илә сәсләшән төмсилләриндә шаир, ушагларын анлаја билчөкләри мисраларла һадисәләр вә адамлар һаггында, предмет вә әшја һаггында дүзкүн тәсәввүр җарадырды. Охучусуну дүшүндүрән, онук билик, анлағ дәрәсини кенишләндирән бу кичик төмсилләрдә шаир, һәм дә дөврүн бә'зи вачиб мәсәләләринә тохунмушдур. Төмсилләрдәни тәбиәт ләвһәләри, һејванлара, гушлара шамил едилән хүсусијәтләр ичтиман һәјәти вә инсанларын мә'нәви әләминин мүхтәлиф чәһәтдән ишыландырыр. Атмачалар, рәмзи ишарәләр, сөзалты ејһамлар вә ситәсилә ифадә олунап финирләр шаирин вәтәндашлыг идеалы илә вәһдәтдәдир. «Ит вә кәлиәси», «Ајы вә арылар», «Ајы вә шир», «Түлгү вә мејмун», «Улаг вә аслан», «Гарышта вә милячәк», «Күн вә күләп» вә саир төмсилләрдә сүжет марағлы олдугу кими, ше'ријјәт гүвәтти, нәтичәләр ибрәтамиздир.

Кәч нәслин әхлаг вә тәрбијәсиндә мӯәјјән рол ојнајап төмсилләрдә шаирин мөгсәди охучуларыны тәбиәт һадисәләри илә, чаңлы-чаңсыз варлыгларла, инсан мүнәсибәтләри илә таныш етмәк; җахшы илә писи, көзәлликлә ејбчәрлији, доғручулугла јаланы, мәрдиликлә намәрдији фәргләндирә билмәкдә онлара көмәк көстәрмәкдир.

Сөһһәт ушаглара гуру өјүд-нәсиһәт вәрән мүрәббизә охшамырды, җахын јолдаш, сирдаш кими чыхыш едирди. Онуи ше'рләри бу күн дә балача охучулары дүшүндүрүр, тә'сирләндирир.

Әбдул ӘЗИЗОВ,
филология гилләри илаһизәди.